

THE STUPID WOLF

Albena Baeva

Bishop Constantine Preslavski School, Shumen, Bulgaria, a.baeva@shu.bg

Abstract: The tale of the stupid wolf is one of the most common and one of the most beloved in the folk art of the Bulgarians. In the article an attempt is made to look for the sources of influence on the different variants of the tale. The conclusion we reach is that the main influence on the appearance of the different variants has the fable "Lamb and Wolf", as well as some other fables, many translated during the Bulgarian Renaissance. An attempt was made to find the main version of the tale.

Keywords: variants of folk tales, fables, influence, basic variant

ГЛУПАВИЯТ ВЪЛК

Албена Баева

ШУ „Епископ Константин Преславски“, Шумен, България, a.baeva@shu.bg

Резюме: Приказката за глупавия вълк е една от най-разпространените и една от най-обичаните в народното творчество на българите. В статията е направен опит да се потърсят източниците на влияние върху различните варианти на приказката. Изводът, до който достигаме, е, че основно влияние за появата на различните варианти има баснята „Агне и вълк“, както и някои други басни, много превеждани през епохата на Българското възрождане. Направен е опит да се открие и основният вариант на приказката.

Ключови думи: варианти на народни приказки, басни, влияние, основен вариант

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Съществен въпрос, върху който се спира Ив. Бурин, е за художествеността на народните творби. Ето какво казва той във връзка с подбора на народните песни: „Тъкмо затуй аз съм включил в сборника онова, което има художествена цена. От различните варианти съм слагал ония, които носят нещо свое било в съдържанието, било в поетическата форма. Но във всички случаи главната мярка е била поетичността на песента“ (Бурин, 1961: 96). Същото се отнася и до всички фолклорни жанрове.

По-нов тип изследвания търсят митопоетичен код в назоваването, в частност на животните (вж. Попов, 2019). Да се опитаме да открием какво обосновава художествеността на един вид народни приказки с оглед на езика и стила, е предмет на настоящата статия. Методът ни е традиционният културно-исторически.

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

В съответния том при подбора от народни приказки за животни е представена приказката „Глупавият вълк“. В каталога на народните приказки типът е 122 Вълкът изгубва жертвата си, придружен с кратко описание на сюжета: „Вълкът търси храна (Глупавият вълк) – Гладен вълк последователно иска да изяде различни животни. Съгласява се да изпълни предсмъртните им молби, но жертвите винаги го измамват и избягват. Вълкът остава гладен и се окайва за глупостта си. Дървар (овчар, поп и др.) го пребива, откъсва му опашката, хвърля го в дол“. Отбелязано е, че около основната тема за глупостта на вълка се комбинират епизоди с разнообразни трикове на жертвите, които се посочват (КБП, 1994: 99 и сл.). В деветия том на „Българско народно творчество“ В. Вълчев отбелязва различни промени при отделните варианти – мотив „канене на вълка за нунко (кум)“, примесване на мотива „бит небит носи“, варианти с овца Патила, кратки варианти, развалени варианти, непълни варианти (Вълчев, 1963: 474). Впрочем още през 1905 г. М. Арнаудов класифицира типа Глупавият вълк, като за основен приема варианта от Сбм. VI. 141. и отбелязва различни варианти (Арнаудов, 1905:101).

При сравнение на десетината варианта, с които работим, наблюденията на В. Вълчев се потвърждават. Някои варианти са откъснали се епизоди от приказката – среща само с овца Патила (Сбм. X. 190), среща само с магарето, което го кани за нунко (Сбм.V. 188), в други броят на жертвите е намален – магаре, агне, свиня (ПСП. VI. 28-30. 619), магаре, лисица, брави (Сбм. XV. 121), кон, два овена, магаре (Сбм.VI. 141), овца, коза, муле, без магаре (Сбм.I. 130). Броят на жертвите достига до четири-пет във вариантите от Сбм.VI. 144, VIII. 223, XV.121. Както отбелязва В. Вълчев, включват се епизоди от други приказки – напр. мътене на вода от вълк на агне в приказката от ПСП. Разнообразието от варианти поставя въпроса за изходен

вариант при възприемането на приказката от обикновения читател. Анализът, който правим, се основава на възприятието на читателя, с който е свързан и въпросът за поетичността на вариантите.

Но как да се определи изходният вариант? Ако тръгнем отзад напред, ще забележим, че повечето приказки завършват с това, че вълкът се оплаква от съдбата си и следва реално наказание от подслушал го „дървар, овчар, поп и др.“. Назидателната тенденция от поплаците на вълка е ясна. Етичната мотивация не толкова, някои съображения във връзка с етичните подбуди у Баева (2012: 92). Като цяло дидактичните тенденции в народното творчество са късно явление. Затова читателят, срещайки се с познати епизоди, както с епизода за мътене на водата, веднага си спомня за баснята „Агне и вълк“. „Едно агне пиляло вода на една река, вълкът го видял и дошъл при него да намери причина да го изяде. Рекъл му: „Не ми размъщай водата!“ (Славейков, 1979:33). Известно е, че баснята е любим жанр през Българското възраждане, много превеждана, разпространявана и позната. Използваме примери от преводите на П. Р. Славейков. Ето началото на приказката от ПСп: „Едно ягне си пило на реката вода. Погоре вук матил водата, па викал: “ягне, не мати ми водата зере ке те изедем“. Разликата е само в западния говор, на който е записана приказката.

Нашата приказка има и други допирни точки с някои басни. Най-често свинята моли да посвири или да попее. В баснята „Вълк и коза“ молбата на козата е свързана със свирене: „Една коза, като останала от стадото, подирил я вълкът, на когото тя, като ся обърнала, рекла: „О, вълче, уверих ся, че ще да ти бъда гозба, но за да не умра неприятно, първом ми посвири, за да поиграя“ (Славейков, 1979:48). В някои от вариантите козата моли да поиграе, често и свинята свири на вълка. Вариантите, в които канят вълка на сватба, са доста, но и те намират успоредици в басните. В баснята „Куче и вълк“: „Едно куче стояло във вратника. Затекал го вълкът и щял да го изяде, а то му ся молило да го не яде сега, щото сега, рекло, съм сухо и пустало. Ако ли че мя почакаш малко, господарите ми щат да правят сватба и аз, като ще ям тогази до воля, ще затлъстея и ще стана за тебе по-приятна гозба. Вълкът, уверен, отишъл си“ (Славейков, 1979:39).

В някои варианти конят кара вълка да извади петалата или да преброи гвоздеите на петалата му. И този епизод е познат на басните. В Баснята „Вълк и магаре“: „Вълкът извадил гвоздей от крака на едно магаре, што го водел, и затова поискал заплаца, а то го сригало. „Това ми ся и стои – рекъл вълкът, - щото не правя каквото си аз знам, но отидох да правя добро. Винаги и всякому не изнася добро“ (Славейков, 1979: 18). Отбелязаната дидактична тенденция е близка до поуката на басните, например поуката от последната басня „Винаги и всякому не изнася добро“ е сходна с някои завършъци от приказките: „каквото търсих, такоф и найдах“, които звучат като поуки.

Посочените съответствия между вариантите на приказката за глупавия вълк и някои басни, дидактичните завършъци показват недвусмислени влияния между двата жанра. Във фолклорните изследвания се отбелязва, че баснята възниква от приказките за животни, но са възможни и обратни, литературни влияния. Не е наша работа да изследваме кой от двата жанра е по-архаичен при посочените взаимодействия. От гледна точка на стила влиянието на басните е неоспоримо. Ако направим аналогия между двата основни типа стилистични явления, обособени още от Ш. Бали и приемани от повече негови последователи, за стилистични явления, лексеми, изразителни по природа, и такива, които извикват, отразяват определена среда, то познатите епизоди или мотиви от басните, могат да се определят като отразени явления. Отразяват особеностите на определен жанр. Идват със своето значение, носят определен стилистичен заряд, който в новия контекст на приказката може да се запази или да се видоизмени, но винаги запазва стилистичното си значение на отразен факт, свързан с конкретен жанр. Като пример за изразителен стилистичен факт по природа, според естествена даденост, основан върху езика, може да се отбележи редкият архаичен склоняван член във варианта от Сбм. X – вълкатаго, конътога, иеднога конъа: „трън од ногу на конъатога не вадеоше...“.

Поради значителния брой варианти читателят дори инстинктивно търси основен вариант. Отпадането на епизоди и мотиви, контаминациите помагат за определяне на изходния вариант. Ако отстраним очевидните вмъквания – мотиви „бит небит носи“, баснята за вълка и агнето, вариантите с Патила, които схващаме като заместници на баснята с агнето, остават вариантите с повече жертви. Но поради естеството на сюжета, търсене на храна от гладния вълк, срещите с различни жертви биха могли да се увеличават до безкрай. Значи вариантите с повече жертви не са основни. Но при намаляване на жертвите коя да се приеме за изходна при образуването на сюжета и разкриването на темата? Смятаме, че за обикновеното съзнание това са вариантите с най-рядко появяващата се покана. От прегледа на текстовете установяваме, че това е не поканата за кум, а за протогер. Тя е свързана винаги с магарето. Изглежда, че дори не се забелязва, защото при хитростите (триковете!) на жертвите, КБП дори не я отбелязва. Варианти, при които магарето липсва, могат да се определят като вторични – напр. Сбм. I. 130. В единия вариант, свързан с поканата за протогер, са и отбелязаните езикови архаизми. Там се появяват два овена, свине и кон. Приказка, в която срещата е

само между вълка и магарето, е в Сбм.V. 188., но тук той е поканен за кум. Във варианта в ПСп вълк е поканен за протогер, но е развален в началото чрез баснята за агнето, включена е след магарето и свинка. Но варианта, при който жертвата е само магаре и поради редкостта на поканата за протогер, може да се определи като изходен мотив срещата между вълк и магарето, което с хитрост измамва вълка, като го кани за протогер. Като се изключат двете допълнения в приказката от ПСп може да се приеме за основен вариант. От него чрез акумулиране на допълнителни жертви и чрез заемане на мотиви от басните се развиват различните познати ни варианти на приказките. Ако пътят на сравнение съответства на това, което читателят несъзнателно извършва, може да се каже, че е определен изходният вариант.

Изходният вариант не съответства на най-издържаната в езиково и стилистично отношение приказка. И М. Арнаудов и В. Вълчев избират приказката от Сбм.VI. 141. на западен диалект. В нея поканата е може би най-често срещаната – канят вълка за кум на сватба. За поетичността на вариантите може да допринесе преглед на начина, по който след оплакването вълкът бива набит. В повечето приказки липсва преход, както е в последната: „Тамън това издумал вълко и ете ти йедно момче брала трънъе със вилар; издебало полека, та го изгръбило от опаш до глава, а вълко се уплашил, бутнал да бега и ванал да стена ...“. Дърварят (овчарят, момче) случайно се намира и го чува. В Сбм. VIII. има преход. Вълкът се подпира на дърво, което не е дърво, а овчар, който го набил хубаво. Ако езиковото разнообразие е голямо предимство на различните варианти, то поетичните варианти естествено не могат да бъдат епизодични откъслечи, или приказки, в които основният герой – магарето липсва, а има прекалено обширни вмъквания на епизоди от други приказки или необосновано претрупване с жертвите на вълка.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Основният извод е, че вариантите на приказката „Глупавият вълк“ са тясно свързани с басните, а мотивът за магарето, което надхитрява вълка, като го кани за протогер, за да си спаси живота, е изходен.

От гледна точка на езика, красотата на отделните варианти се съдържа в различните говори, на които са разказани. Разликата в отделни думи или граматични форми е тази, която създава колорит. От гледище на композицията се повтаря едно и също положение – среща с различни жертви, които са заплашени със смърт и измамването на вълка чрез хитрост. Като стилистично средство повторението също се среща често - от повторенията се използва последователно повторение: „Нейсе, оди, оди волко по-горе и глеа, кай се бийат два брави со рогаите“.

Краят на повечето приказки завършва с набиване на вълка от дървар, човек и др. Пита се защо е необходим този допълнителен бой след поредицата, която се струпа на гърба на вълка? Като изразително средство това е реализация на оплакването на вълка: „е, е, да има некой чоек от майка роден да ме ватит за опашка, тики да върти, да удри, да върти, да удри и да не ми кажи, за ошто ме бие“. Каква е функцията на похвата на реализацията на оплакването? Не при всички варианти се открива. Но има варианти, които разкриват функционалната му стойност. Тя е да обоснове въвеждането на поуката. След като е въртян и му е скъсана опашката от човек, вълкът завършва с поуката. Срв.: „уге (по лоше) нека ми е: що си барав, тоа си найдов“, беше велел волкот и беше пошол во най високата планина“.(Сбм. V).

Характерният завършек на повечето варианти на приказката за глупавия вълк ни кара да бъдем наклонени към идеята за възникване на приказката чрез литературно влияние от баснята. Вмъкването на някои епизоди също може да се свърже с влияние от този познат и обикнат по това време жанр.

Съкращения

Сбм. – Сборник за народни умотворения, наука и книжнина.

ПСп – Периодическо списание на българското книжовно дружество.

ЛИТЕРАТУРА

Арнаудов, М. (1905). Българските народни приказки. Опит за класификация. – В: Сборник за народни умотворения, наука и книжнина. Кн. 21, с. 1-110.

Баева, А. (2012). Приказката като разказ. Силистра: РИТТ.

Бурин, И. (1961). Българската народна поезия. – В: Българско народно творчество. Т. 1. София: Български писател.

БНП – Даскалова-Перковска, Л., Добрева, Д., Коцева, Й., & Мицева, Е. (1994). Български фолклорни приказки. Каталог. София: Унив. изд. Св. Климент Охридски.

Вълчев, В. (1963). Българските народни вълшебни приказки. – В: Българско народно творчество. Т. 9. София: Български писател.

Попов, Б. (2019). Митологичен модел при някои названия на змията. – В: Сборник в чест на чл. -кор. проф. дфн. Стоян Буров. Велико Търново: Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“, с. 549-559.

Славейков, П. Р. (1979). Съчинения. Т. 4. София: Български писател,